

*Др Ивица Јанковец,
професор универзитета*

Тумачење уговора у привреди

Резиме

Сви уговори, укључујући и привредне, мора да се исцуне на начин како гласе. У тумачењу противречних одредаба не треба се држати језичког значења употребљених израза, већ треба проникнути у заједничку намеру уговорника, и их разумети како то одговара правним начелима. Суд узима у обзир важеће обичаје. Ако се уговор закључује на унапред одређеном обрасцу, или је он сачињен или предложен на други начин само од једне уговорне стране, нејасне одредбе уговора се тумаче у корист друге стране.

Кључне речи: *тумачење привредних уговора, субјективни начин тумачења, објективни метод тумачења, тумачење уговора по присици.*

1. Уводне напомене

Кад је у уговору нешто нејасно, појављује се потреба за тумачењем уговора.

Постоје општа и посебна правила тумачења. Општа правила важе за све врсте уговорних односа. Посебна правила важе само за поједине врсте уговора. Што се тиче уговора у привреди, за њих важе уз општа правила и нека посебна правила. У пракси се често појављује потреба за тумачењем кад су уговори у привреди у питању. Ово из разлога што се уговори у привреди обично закључују на брзину, тако да уговорне стране не посвећују увек пажњу њиховој јасноћи.

У даљем тексту биће речи о општим правилима за тумачење уговора која важе и за тумачење уговора у привреди, а затим о посебним правилима која се примењују само приликом тумачења уговора у привреди.

Основно опште правило за тумачење уговора гласи: “Одредбе уговора примењују се онако како гласе”.¹⁾ Јасне одредбе уговора не подлежу тумачењу, њих треба применити како гласе.²⁾ Или, члан 994. Општег имовинског законика за Црну Гору из 1888. године: “Што свако једнако разумије, томе тумача не треба.”

Дакле, потреба тумачења уговора појављује се ако се у примени уговора покаже да је нека уговорна одредба нејасна, тако да јој треба одредити право значење. Тумачење уговора у случају спора и кад су његове одредбе јасне и недвосмислене, могло би да има за последицу да суд одређује садржину уговора, а то не би било у складу са природом уговорних односа. Суд има за задатак да објасни нејасне делове уговора, а не да одређује његову садржину.

Постоје два основна метода тумачења уговора: субјективни и објективни. Посебна правила важе за тумачење уговора по приступу (адхезионих уговора).

У том погледу треба правити разлику између две могуће ситуације. Прво, могуће је да је између странака спорна садржина уговора, на пример како треба разумети уговорну одредбу да ће продавац извршити испоруку уговорене ствари почетком одређеног месеца: да ли то значи првог у месецу или до десетог у месецу. Друго, дешава се да је између уговорних страна споран предмет обавезе једне уговорне стране. Да ли се она обавезала на испоруку 10 или 15 килограма предметне робе. У таквом случају нема потребе за тумачењем уговора, него у доказном поступку треба утврдити предмет уговора. Није спорна суштина уговора (дакле о чему је уговор), него природа обавеза уговорних страна.

При томе треба водити рачуна и о томе да уговор не настаје кад уговорне стране верују да су сагласне, а у ствари између њих постоји неспоразум о природи уговора или о основу или о предмету обавезе.³⁾ Такав би случај постојао ако једна уговорна страна верује да ствар о којој је уговор узима у закуп, а друга да је у питању продаја ствари. У таквом случају суд не би требало да се упусти у тумачење уговора, јер уговор не постоји.

2. Субјективни метод тумачења уговора

Уговор је настао сагласношћу воља уговорних страна. Зато, ако се појавио спор о значењу неке уговорне одредбе треба настојати да се утврди шта су уговорне стране хтеле закључењем спорне одредбе уговора. У том смислу закон одређује да при тумачењу спорних одредаба уговора не треба се држати дословног значења употребљених израза, већ треба истраживати заједничку намеру уговарача и

1. Закон о облигационим односима, “Сл. лист СФРЈ” бр.29/78, члан 99. став 1.
2. Константиновић, М., “Облигације и уговори”, Београд, 1969, члан 77. став 1.
3. Закон о облигационим односима, члан 63.

одредбу тако разумети како то одговара начелима облигационог права утврђених законом.⁴⁾

Која је била воља уговорних страна приликом закључења уговора може се установити из њихове преписке (писмене понуде и прихвата понуде), саслушањем лица која су учествовала у преговорима приликом закључења уговора и других околности.

Да би избегле спорове, уговорне стране могу у уговору одредити значење појединих израза које ће користити у уговору. Такве клаузуле нарочито се користе у међународним привредним уговорима. На пример, шта ће се подразумевати под вишом силом која дужника ослобађа одговорности за неизвршење његове обавезе. Недостатак сировина које су потребне за израду уговорене ствари може бити предвиђен као виша сила, без обзира на то да ли се продавац могао снабдети потребним сировинама пре закључења уговора.

Међутим, обично у случају спора заједничку намеру уговорних страна приликом закључења уговора није могуће утврдити. Једна страна ће тврдити једно, а друга друго. У таквом случају уговор треба тумачити у складу са намером једне уговорне стране, уколико је друга страна знала или морала знати за ту намеру. Тако, на пример, ако је купац купио у продавници семена одређену количину грашка, па се касније показало да тај грашак није семенски материјал, продавац се у случају спора не може бранити приговором да није било уговорено да испоручени грашак мора бити семенски материјал. Из околности да је купац купио грашак у продавници семена мора се закључити да купац купује грашак као семенски материјал, а не за исхрану, и да је то продавцу морало бити познато.

Или у једном случају из енглеске судске праксе продавцу је било познато да купац купује аутобусе за масовни превоз путника у граду на брежуљцима. Испоручени аутобуси нису одговарали сврси за коју их је купац купио. Мада сврха аутобуса није била наведена у уговору, суд је протумачио уговор на штету продавца.⁵⁾

Ако се не може утврдити намера ниједне уговорне стране приликом закључења уговора, уговор треба тумачити сходно намери коју би имала разумна лица да су се налазила у истој ситуацији као уговорне стране.⁶⁾

Субјективни метод тумачења прихваћен је и у UNIDROIT принципима за међународне трговинске уговоре.⁷⁾ Сврха тих принципа јесте покушај да се изврши уједначавање међународног трговинског права земаља Европске уније.

Принципи одређују да ће се њихова правила примењивати ако су се уговорне стране споразумеле да ће садржај њихових уговорних одредби бити уређен прави-

4. Закон о облигационим односима, члан 99. став 2.

5. Случај Bristol Tramways, etc. Carriage Co Ltd, према Benjamin's "Sale of Goods", London, 1981, стр. 395, Но 827.

6. Члан 8. став 1. Конвенције УН о уговорима о међународној продаји робе из 1980. године (тзв. Бечка конвенција); члан 5.101 нацрта Принципа европског уговорног права из 1997. године, који је припремила посебна комисија у оквиру Европске уније.

7. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, <http://www.unidroit.org/english/principles>

лима из Принципа. Принципи се могу применити и кад ће се на уговорни однос применити општа правна правила или "*lex mercatoria*". Правила могу да послуже као модел за националну или међународну правну регулативу.⁸⁾

И други документ који имају за сврху хармонизацију права земаља Европске уније о уговорним односима прихватају субјективни метод тумачења уговора. Наиме, основни принцип тумачења уговора је утврђивање намере уговорних страна како да буду везане уговором, а та се намера утврђује изјавама или понашањима једне уговорне стране како је разуме друга уговорна страна, поступајући разумно.⁹⁾

3. Објективни метод тумачења уговора

У привредноправним уговорима често се користи и објективни метод тумачења уговора. Према том методу, изразима који су уобичајени у пословном промету и који у пословном промету имају уобичајено значење, треба приликом тумачења уговора у привреди дати такво значење, без утврђивања која је била воља уговорних страна. Правна сигурност захтева да се у случају када су у уговору употребљене клаузуле које се редовно користе у трговини (као што су изрази вагон, цистерна, почетком месеца, средином месеца, крајем месеца, одмах, *circa* и сл.) њихово тумачење врши према смислу који им се редовно даје у одговарајућим привредним круговима. Ако такве клаузуле не одговарају правој вољи уговорних страна, оне их нису смеле употребити у свом уговору. Зато, ако је купац желео да му продавац изврши испоруку најкасније до петог дана одређеног месеца, није смео прихватити да у уговор буде унета клаузула да ће испорука бити извршена почетком тог месеца. Јер, према узанси број 82 Општих узанси за промет робом,¹⁰⁾ израз "почетком месеца" означава време од првог до закључно десетог дана у месецу. Ако је купац желео да му продавац изврши испоруку најкасније до петог дана одређеног месеца, није смео прихватити да у уговор буде унета клаузула да ће испорука бити извршена почетком тог месеца.

У том погледу за тумачење привредноправних уговора важе друкчија правила од оних која важе у грађанскоправним односима. У грађанскоправним односима израз у уговору "почетак месеца" означава први дан у месецу, средина – петнаести, а крај – последњи дан у месецу, ако што друго не произлази из намере странака или из природе уговорног односа.¹¹⁾

А управо околност да су уговорне стране уговориле да ће једна од њих извршити своју обавезу у одређеном периоду, а не одређеног дана, указује на то да су желеле да буду флексибилне у погледу рока за извршење обавезе. У привредним односима то захтевају и потребе праксе.

8. Исти Принципи, *Прембуле*.

9. European Union Commission on Contract Law, верзија из новембра 1998. године, члан 2.102.

10. Опште узансе за промет робом, Сл. лист ФНРЈ, број 15/54

11. Закон о облигационим односима, члан 77. став 4.

Многа објашњења о уобичајеним трговачким терминима садрже Опште узансе за промет робом. Уговорне стране којима није одговарала садржина клаузуле како је утврђена Општим узансама, могле су уместо те клаузуле унети у уговор клаузулу коју ће саме формулисати. Узансе се примењују само ако су уговорне стране пристале на њихову примену, односно ако њихову примену нису уговором искључиле.¹²⁾

4. Тумачење уговора по приступу

Уговорима по приступу називају се они уговори који се закључују према тексту који је унапред припремила или предложила једна уговорна страна. Таквим уговорима не сматрају се уговори приликом чијег су закључења вођени преговори.

За тумачење уговора по приступу (формуларних уговора, адхезионих уговора) важи члан 100. ЗОО, који одређује да у случају кад је уговор закључен према унапред одштампаном садржају, или кад је уговор био на други начин припремљен и предложен од једне уговорне стране, нејасне одредбе тумачиће се у корист друге уговорне стране. То је правило *in dubio contra stipulatorem* или *in dubio contra proferentem*.

Тако је у једном случају било спорно да ли је оштећење осигураног објекта и инвентара било проузроковано манифестацијама или демонстрацијама. Према условима осигурања чија је примена била уговорена, ризик манифестација био је покривен осигурањем а ризик демонстрација није. Није било прецизирано када ће се сматрати да постоје манифестације, а када демонстрације, мада је и у једном и у другом случају у питању реаговање масе људи (мирне демонстрације, бурне манифестације). Суд је стао на становиште да када осигуравач у својим условима за осигурање непрецизно наведе шта обухвата одређени појам и обим ризика, непрецизност иде на његову штету, па је осигуранику досудио накнаду из осигурања.¹³⁾

У случају, кад је уговор садржавао одредбе које су биле противречне што се тиче рока доспећа за плаћање цене, а уговор је припремила и предложила једна уговорна страна, тада одредбе о доспелости треба тумачити у корист друге стране.¹⁴⁾

Образложење за ово правило лежи у потреби да се привредна организација која нуди закључење одређене врсте уговора према унапред припремљеним условима, без преговарања, учини одговорном за јасноћу тих услова. Осим тога, у многим случајевима уговорна страна која диктира примену одређених општих услова

12. Закон о облигационим односима, члан 1107.

13. Пресуда Врховног привредног суда, Сл.136/70 од 13. јануара 1971, Збирка судских одлука, књига XVI, свеска 3, одлука под бројем 410.

14. Пресуда Врховног суда Војводине, Пж. 157/87 од 27. маја 1987, Инфор,атор, бр. 34. 96 од 16. септембра 1987, стр. 5.

пословања је економски надмоћнија од друге уговорне стране, тако да ово правило има за циљ заштиту слабије уговорне стране.

Међутим, у погледу овог правила треба учинити неколико напомена.

Као прво, правило према којем се уговори по приступу тумаче на штету оне уговорне стране која је унапред саставила њихов текст може се примењивати само изузетно. Оно може бити примењено само ако уговор никако на други начин није могао да буде протумачен. Ово правило не сме да постане пут да се олако и у свим случајевима без разматрања конкретних околности, свака нејасноћа у уговору по приступу тумачи на терет оне уговорне стране која је понудила текст уговора.

Друго, правило *contra stipulatorem* не може бити примењено у оним случајевима у којима је текст уговора сачињен као резултат преговора уговорних страна. Оно не може бити примењено ни у оним случајевима у којима су се уговорне стране споразумеле да њихова међусобна права и обавезе буду регулисани општим условима које ниједна од њих не користи стално у свом пословању. У таквим случајевима општи услови су послужили само ради олакшања преговарања и састављања текста уговора. Они нису постали саставни део уговора на инсистирање једне уговорне стране.

Треће, и приликом примене правила *contra stipulatorem* треба водити рачуна о начелу савесности и поштења. Зато, ако је приликом закључења уговора друга уговорна страна могла приметити да је нека одредба предложених општих услова нејасна или неодговарајућа с обзиром на околности конкретног случаја, па је због те нејасноће касније у примени уговора настао спор, не може се применити правило *contra stipulatorem*. И уговорна страна која приступа општим условима које је предложила друга уговорна страна дужна је да поступа са одговарајућом пажњом. Ако је олако прихватила понуђене опште услове мада они нису у свему били одговарајући конкретној ситуацији, онда је и она одговорна за нејасноће у тексту уговора.

Четврто, у односима из обострано обавезујућих уговора важи начело еквивалентности што се тиче вредности узајамних престација (члан 13. став 1. ЗОО). И приликом примене правила *contra stipulatorem* суд мора водити рачуна о том начелу. Суд може тумачити нејасне одредбе општих услова пословања које је предложила једна уговорна страна на терет те стране само до оне мере док се на тај начин не вређа начело једнаке вредности давања.

Зато правило *contra stipulatorem* не може бити примењено, или се може применити само у ограниченој мери, ако општи услови уговора о продаји садрже одредбу о ограничењу одговорности продавца за материјалне недостатке ствари. Цена у таквим уговорима редовно је нижа него кад би продавац у пуној мери одговарао за материјалне недостатке ствари. Ако би се у случају спора показало да је одредба општих услова о ограничењу одговорности продавца нејасна, а опште услове је предложио продавац, можемо је тумачити у корист купца само до оне мере до које то с обзиром на начело еквивалентности дозвољава уговорена цена.

5. Вансудско тумачење уговора

Уговорне стране могу одредити да ће у случају њиховог спора у погледу смисла и домаћаја уговорних одредби неко трећи тумачити уговор. У таквом случају, ако уговором није друкчије предвиђено, уговорне стране не могу покренути спор пред судом или другим надлежним органом док претходно не прибаве тумачење уговора, осим ако треће лице одбије да да тумачење (члан 102. ЗОО). Међутим, у парници суд није везан тумачењем уговора које је дало треће лице.¹⁵⁾ Корисност вансудског тумачења уговора састоји се у томе што се на тај начин може смањити број парница пред судом. Ако је треће лице непристрасно и уз убедљиве аргументе протумачило уговор у одређеном смислу, треба претпоставити да се уговарачи неће обратити суду. Одредба о вансудском тумачењу уговора је, због тога, конкретизација законског начела о решавању спорова ни миран начин (члан 19. ЗОО).

Ivica Jankovec, Ph.D.
University professor

Interpretation of Commercial Contracts

Summary

All contracts, including commercial contracts, must be implemented in the way they are worded. In interpreting controversial provisions one should not follow the literal meaning of the terms employed, but inquire instead into the joint intention of contracting parties, so that the provision should be understood so as to be in accordance with principles of law.

The Court shall take account of the relevant trade usages.

Should a contract be concluded in conformity with a form printed in advance, or prepared and proposed in some other way by one of the contracting parties, unclear provisions shall be interpreted so as to benefit the other party.

Key words: *interpretation of commercial contracts, subjective method of interpretation, objective method of interpretation, interpretation of adhesion contracts.*

---

15. Коментар ЗОО, редактори Перовић и Стојановић, књига прва, стр.357; Коментар ЗОО, главни редактор Перовић, I књига, стр.213.